

Česká svědectví o Božím hrobu v Jeruzalémě (1491–1698)

Martin Kabátník z Litomyšle (zemřel 1503), člen jednoty bratrské a zřejmě dosti praktický a současně nerafinovaný muž („člověk v školním umění neučený, však jináče v opatrnosti dosti umělý“), není autorem cestopisu do Svaté země ve smyslu stvoření textu. Svě vzpomínky vyprávěl zřejmě přímo jejich pozdějšímu vydavateli, Adamu Bakaláři, litomyšlskému písaři. Ten je otiskl až roku 1539. Jednota bratrská pověřila Kabátníka, aby zjistil, zda na východě ještě žijí ti, kdo by se chovali „podle způsobu a řádu první církve svaté, tak jakž písmata svatá o tom vypravují.“ Ke svému překvapení zřejmě poznal různá křesťanská a „pohanská“ vyznání i sekty, ale původní úkol splnil a současně si patrně dobře uchoval v paměti obraz celé cesty přes cizokrajné země.

1491

Martin Kabátník, *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta, Litomyšl 1539*

[Popis Božího hrobu]

„A odtud jsme šli k hrobu Pána Krista, neb to místo, na kterémž byl ukřižován Pán Kristus, a hrob, jest obé v jednom klášteře blízko jedno od druhého. Hrob Pána Krista ze skály samorostlé a mramorové vytesaný jest a nezdá se, by co bylo v něm opravováno, než jakž byl prve udělán, neb jest dílo prosté, starodávné, nekřtaltovné [nezdobené] a jest tesaný na čtyři úhly zevnitř a jest ho málo v zemi; než nad zemí může býti člověka zvýši prostředního. Také jest svrchu celý, dveře jsou do něho malé a okrouhlé, že člověk dobře se sehna těsně tam vejde, než, jaký jest uvnitř, nevím, neb mi tam bosák jíti nedal. A také mi bosáci pravili, že tam žádnému [jíti] nedají, jedině sám kvardián tam chodí, a to ne často, než když poutníkům láme skálu, a to ještě znamenitějším, když tam přicházejí na pouť. Hrob Pána Krista jest prostřed kláštera. Také u hrobu není nic ozdobného, jako obyčej v jiných zemích mají ozdobovati lecjaké svátosti, ale toho tam není.“

Josef DOSTÁL (ed.), *Martin Kabátník: Cesta do Jeruzalema, in: Cesty do svaté země, Praha, ELK 1948, s. 20*

Starší bratr humanistického učenice a milovníka knih Bohuslava z Lobkovic, Jan Hasištejnský z Lobkovic (1450–1517), podnikl svou cestu nedlouho po Martinu Kabátníkovi. Vzdělaný a zprvu také politicky se prosazující šlechtic neputoval pouze do Jeruzaléma. Jako úředník krále Vladislava Jagellonského navštívil postupně Lucembursko, německé země a Itálii. Je znám také svým moralistně-výchovným spiskem „Zpráva a naučení synu Jaroslavovi“. Svůj cestopis nemínil vydat tiskem, takže zveřejnění se text dočkal až v 19. století. Příznačným znakem Hasištejnského vyprávění je věcnost a stručná popisnost navštívených míst prokládaná drobnými historickými skicami (např. o bojích proti Turkům).

1493

Jan Hasištejnský z Lobkovic, Putování k Svatému hrobu

[O chrámu Božího hrobu]

„Sv. Helena často psaná všecka místa, o kterýchž tu praveno, jedním tím chrámem obdělala, že všecka jako v jedné jsou ohradě, a týž chrám jest všecek z tesaného kamene a sklenut. Po pravé ruce dveří jest věž dobře vysoká, čtverhranná, též z tesaného kamene, a krov svrchu na ní všecek sklenut. V chrámu samém jsou mramorové sloupy, vysoké, tlusté a pulerované [leštěné], na nichž všecko to stavení jest zpodíráno. Rovně nad kapličkou hrobu Božího jest ve sklepení chrámu díra veliká, okrouhlá, asi 4 sáhův, kudy světlo do chrámu jde, neb sic oken nemá žádných.“

[Popis kaple Božího hrobu]

„Dále šli jsme ku kapličce Božího hrobu, jež jest odtud 30 kročejův, a když nám ji potom otevřeli, chodili jsme do ní po dvou, po třech najednou. A tu každý z nás spěl [zpíval] tam, některý páteř [Otčenáš], šli jsme ven, a jiní tam. Kaplička ta jest okrouhlá, vůkol mých 20 sáhův, a všecka bílým hladkým mramorem všude obdělána a zklenutá, nemajíc žádného okna. Když se do ní vchází, přední dvěře jsou větší a širší, jako sic u komor bývají, dřevěné a hrubým stukverkem [štukem] vykládané; za nimi jest sklípek málo prostranný, že nejvýš 12 osob v něm státi může, a tu leží kámen čtverhranný, na půl lokte ztlouští, na němž anděl seděl, když Marie ke hrobu jest přišla. Potom jsou druhé dvěře, asi dvou loket zvýši a sedm čtvrtí lokte na šir, jimiž sehna se dále jíti můžeš, do druhé kapličky ještě menší, že jedva tu státi možno 6ti lidem. Hned po pravé ruce vedle těch dveří jest oltář z bílého mramoru hladce pulerovaný, pod nímž teprv nalézá se pravý hrob Boží. Nad oltářem (leží) hoří 11 lamp. Jindy i tento pravý hrob Boží poutníkům okazovali; leč tito berouce s sebou nože a dýky, ulamovali sobě kusy veliké, co se každému zdálo; proto takové ukazování potom přestalo, sic by Boží hrob již dávno byli roznesli, že by tu nic nezůstalo. Kdož

tedy hrob ten chce viděti, musí k tomu zvláštní dovolení míti od kvardiana z hory Sion, kterýž tím vládna, má klíče od toho, v čemž ale zřídka jen a málokterým hostům se propůjčuje. Bosák, který nás vodil, pravil mi, že před 5 lety byl uvnitř s kvardiánem, a takto mi svaté to místo vypsál, poukázav na kámen, příkrývající vchod, jímž se po několika stupních tam sstupuje: Nejprve jest mříže železná, která se zamyká, a teprv za ní jest opuka, zšíří asi půl druhého lokte, a dlouhý jako ten oltář navrch, totiž půl třetího lokte a málo více. Tak ohledavše tato místa, spali jsme jedni, a druzí se toulali a ohledávali chrám uvnitř, i také místa těch rot zlých křesťanův, dívajíce se jim a poslouchajíce, kterým obyčejem a řádem modlitby své vedou.“

František MALEČEK (ed.), *Jan Hasištejnský z Lobkovic: Putování k Svatému hrobu*, Praha, J. Otto 1907, s. 116–118

(Na základě cestopisu vznikla knížka Jaroslava Fencla, *Jan Hasištejnský z Lobkovic*, Ústí nad Labem, Severočeské nakladatelství 1982)

Pražský měšťan z přelomu doby Jagellonců a Habsburků byl pozoruhodným vzdělavcem, což se projevilo i v cestopisu, který prý vydal až po dlouhém naléhání svých přátel po sedmnácti letech od vykonání pouti. Oldřich Prefát z Vlkanova (1523–1565), znalec astronomie, matematiky a hudby, výrobce měřicích přístrojů, považoval svou cestu za zkušenou, završující jeho studia, za významnou součást životního rozhledu („nad ty, kteříž ustavičně doma leží, nic nebývá horšího a zhovadilejšího, protože ti neokusivše bídy a psoty, ničemémuž naprosto nerozumějí...“). Rozsáhlý cestopis se smyslem pro detail a dramatické momenty (mořská bouře, střet s tureckými lupiči) přináší mimo jiné v českém prostředí nejobsáhlejší popis exteriéru a interiéru kaple Božího hrobu. Prefát ještě připojuje své dobrozdání, proč věří v jeho pravost. Učený měšťan podnikl ještě cesty do Říma, Lorety, Benátek a do španělské Compostelly, z nich však zřejmě žádné zápisky nevznikly nebo se nedochovaly.

1546

Oldřich Prefát z Vlkanova, *Cesta z Prahy do Benátek*, Praha 1563

[O způsobu hrobu Božího vnitř i zevnitř]

„[...] hrob Boží, který stojí prostřed mezi tím ambitem pod tau děrau, která jest v krově, a ten má

takový způsob:

Zevnitř jest věž, co by byla nějaká malá kaplička neb církvíčka, drobet okrouhlá a zvlášť z těch strán, kdež sama o sobě stojí a k jiným připojena není, jako proti poledni [jih] a půlnoci [severu]; a ta jest zvejší od země zevnitř kolo půl druhého látra [4 pražské lokty, asi 24 metrů], zšíří pak proti vejchodu, kudy dvěře do ní jsau, 10 noh a zdýlí 16 noh; nad tau kapličkou neb jeskyňkou Božího hrobu nahoře je ustavená vížka nevelmi vysoká, šestihraná, na 12 slaupích mramorových tenkých, a vždy dva a dva ti slaupové jsau spolu spojení, a tak jest jich všech 12, ale rozdílně není jich než šest; na těch slaupích nahoře jest udělaný z dříví několikahranatý krovce, co by bylo překlenuto, a vnitř malovaní andělé zlatem a lazaurem; pro starost [stáří] již toho dobře znáti není. Jest také jaký text zlatý latinskými literami okolo, ač se ten text pro starost nyní dobře přečísti nemůže. Ale poněvadž Aeneas Silvius před mnoha lety, dokud k přečtení ještě zřetelnější byl, dal jest jej vypsati, protož já jej tuto všecken jsem položil. [...] A to jest epitaphium neb nápis hrobu Pána Krysta. Nahoře ten krovce, který na těch slaupích stojí, neb ta vížka jest přikrytá plechy olověnými; a ta vížka stojí pod tau okrouhlou dírau, která v krově jest, neb když prší, tehdy prší tau děrau na tu vížku a z té vížky teprv na zem do žlábkův kamenných; a tak kapličku neb jeskyňku Božího hrobu přikrejšvá ta vížka, že na ní neteče; k té jeskyňce Božího hrobu jest připojená proti vejchodu sluonce jiná jeskyňka čtverhraná, do té jsau dvěře proti vejchodu; ta jest zšíří okolo 12 noh, zdýlí také 12, zvejší víc než látra, zevnitř se všech strán ozdobená táflemi mramorovými bílymi. Nad tau jeskyňkou nahoře byla někdy ze tří strán římsa kamenná nevysoká, na slaupcích kamenných; jak znáti, díl jí ještě stojí proti poledni a díl zbořeno; jsú do té přední čtverhrané jeskyňky, která před jeskyňkou Božího hrobu jest, proti poledni vlámané neb vytesané dvě okna, pod tím jedním jsau dvě díře čtverhrané; ty okna a díry, tak hádám, že jsau proto udělané, aby se jimi mohly viděti dvěře Božího hrobu a ta strana hrobu proti vejchodu. A takový způsob má přední jeskyňka čtverhraná, která jest před tau Božího hrobu vejchodu. Potom zadu jest k ní připojená ta jeskyňka Božího hrobu, o které jsem nahoře položil, která jest drobet zevnitř okrouhlá; na polední stranu jsau k ní přistavení tři slaupkové kamenní, z bílého mramoru vytesaní, nevelicí, hranatí, jsauc jeden k druhému prampauchy nahoře spojení, a při zemi dole při nich stružka neb žlábek mramorový; též i z druhé strany proti půlnoci jsau také tři slaupci a žlábek.

Ti žlábci jsau proto udělaní, že když prší, voda spadá s té vížky, která nad jeskyňkou Božího hrobu jest, do těch žlábkův a odtud se tratí do země.

Ty slaupky mramorové s obou strán jeskyňky Božího hrobu tuším že svatá Helena proto kázala přidělati aneb přistavěti zevnitř k jeskyňce Božího hrobu, aby pevnější a stářejší byla; neb nehádám, aby Boží hrob takový způsob měl zevnitř toho času, když tělo Krysta Pána do něho bylo položeno, jak nyní má, než že jest věc byla sprostá, tak jakž z skály vytesán byl.

Však svatá Helena ke cti a chvále Pánu Bohu všemohúcímu a pro poctivost toho místa rozkázala jej tak zevnitř otesati a těmi mramorovými slaupy a taflemi, též i tu druhau jeskyňku před ním ošlechtiti a ozdobiti, jakož pak i jesličky, v kterých Krystus Pán jsauc děťátkem položen býti ráčil, o čemž na svém místě položím.

Na západní stranu k jeskyňce Božího hrobu jest opět jiná přistavená neb přidělaná kaplička co nějaká komuorka, a ta má zdýlí okolo 14 noh, na šíř pak proti západu má okolo 23 noh; od západu jsau do ní dvěře.

A ta kaplička zadní jest zvejší více nežli látra, nahoře má na dva lokty zvejší mřížky dřevěnné okolo a na to střechu prkennau na stranu západní; kudy jsau do ní dvěře, má dvě okna, s každé strany dveří jedno, a v nich mřížky dřevěnné; též má proti poledni okna dvě: jedno veliké s mřížkau dřevěnnau, druhé malé s mříží železnau, nízké v rohu. Proti puolnoci má také 4 okna: 2 veliké s mřížkami dřevěnnými a 2 malé s železnými. Jest ta kaplička vnitř klenutá a v ní oltář a drží ji křesťané jacobité; v té jsem uvnitř nebyl, neb byla zavřená, než co jsem tam okny skrz ty mřížky hleděl.

A tak stojí tři kaplice, jedna za druhau, samy o sobě prostřed toho placu, který mezi tím ambitem jest, a když na ně po předku pohledíš stoje proti dveřuom přední jeskyňky, zdají se, že jest všecko jedna věž: ta přední jeskyňka čtverhraná proti vejchodu, druhá jeskyňka Božího hrobu za ní a třetí ta zadní kaplička, kterau drží Jacobité.

A tak jeskyňka Božího hrobu neb hrob Boží stojí prostřed těch dvau; neb k jeskyňce Božího hrobu proti vejchodní straně jest připojená ta jeskyňka čtverhraná a proti západní straně jest k ní připojená ta kaplice jakobitská; protož jeskyňky Božího hrobu neviděti zevnitř, než ze dvau strán, totiž proti poledni a puolnoci. A proti vejchodu a západu jsau tyto dvě kaplice nahoře psané k ní připojené.

Již sem popsal spuosob jeskyňky Božího hrobu i té druhé jeskyňky, která před ní jest, tolikéž také té třetí kapličky, která zadu za ní stojí, jaký spuosob mají zevnitř; tuto již položím, jaký spuosob má jeskyňka Božího hrobu neb Boží hrob vnitř, též i ta jeskyňka napřed čtverhraná. Před tau přední jeskyňkau, která jest proti východu, jsau s obau strán dveří zevnitř lavičky neb sedadla kamenné, na sáh zdýlí neb víc, zšíří asi dvau pídí dobrých, též od těch laviček a dveří té přední jeskyňky jest vejš trošku dlážděno mramorem nežli jinde okolo Božího hrobu, a to až k kuoru téhož kostela.

Dvěře, které jsau proti vejchodu do té přední jeskyňky, jsau nevelmi veliké; a když jimi tam vejde, jest vnitř jeskyňka čtverhraná, dosti prostranná, co by asi do ní mohlo 12 osob vjíti aneb více. A ta jest tesaná nahoře okružle, co valní sklípek, po stranách všudy vnitř ozdobená neb taflovaná

tabulemi pěknými mramorovými, též dlažděná pěkně mramorem krom stropu neb vrchu, který jest všecken z celého kamene a skály vytesán, jak tehdaž byl za Pána Krysta.

V té jeskyňce leží kus kamene čtverhraný, asi dvau pídí zdýlí, dvau zšíří, zvejší pak okolo čtyř pídí, a ten kus leží právě před dvěřci, kterými se jde do jeskyňky Božího hrobu, od dvérec nedaleko. A to jest ten kus od toho kamene, kterým byly dvěře hrobové, totiž jeskyňky Božího hrobu, zavalený.

Ostatek toho kamene jest na Huoře Syon na oltáři v kostelíku svatého Salvatora, kde byl duom Kajfášuo, o čemž napřed povědíno. Ten kámen odvalivše anděl Páně ode dveří hrobových, posadil se na něm, jakž o tom píše svatý Matouš evangelista v svém čtení.

Sic v té přední jeskyňce nic jiného není, než okna jsau do ní, o kterých jsem napřed položil, když jsem ji zevnitř popisoval; ale málo tam jimi světla jde, protož jest vnitř dosti tmavá.

Potom v též první jeskyňce jsau malé dvéřce proti vejchodu, kterými se jde do jeskyňky Božího hrobu, nízko při zemi a jsau tak auzké, nízké a malé, že člověk dobře se sehna tam sotva vejde; a ty dvéřce byly zavalené kamenem tím velikým. K kterým dvěřcuom přišedše Maryje někdy: »I kdo nám odvalí kámen ode dveří hrobových?« etc.

A když těmi dvěřci malými tam vejdeš, tehdy vejde se do jeskyňky Božího hrobu, v které tělo Krysta Pána položeno bylo; ta jeskyňka jest zdýlí málo víc než sáhu (rozuměj díl od vejchodu proti západu) a zšíří též asi sáhu, zvejší pak jest prostředku mne a pídí vejš, to jest tři loket pražských a pídí.

Ta jeskyňka jest vnitř čtverhraně tesaná na čtyři úhly, co by byl malý čtverhraný valní sklípek, a všudy po všech stranách taflovaná a ozdobená mramorovými a alabastrovými pěknými taflemi, též dlažděná pěkně mramorem dole; ale vrch té jeskyňe neb strop jest tesaný okrauhle co valní sklípek, a ten jest z skály, tak jak byl tehdaž, když tělo Krysta Pána tam leželo.

Do té jeskyňky Božího hrobu není žádného okna ani míry odnikudž, než hoří tam ustavičně ve dne i v noci několik mnoho lamp, v kterých pálí dřevěnný olej, to jest olivový; protož jest ta jeskyňka Božího hrobu vnitř černá a učaděná, a zvlášt' vrch neb strop od světla a lamp, které tam hoří. V té jeskyňce Božího hrobu pak to místo, kde leželo tělo Krysta Pána, jest při stěně též jeskyňky puolnoční a jest to místo všecko ohražené mramorem čistým a má na dýl, jak jsem je měřil a míru toho ještě podnes mám, bezmála puol čtvrtá lokte pražského, zšíří pěti čtvrtí lokte, zvejší od země puol druhého lokte; a to jest tak co nějaký oltář, neb jest nahoře velikým kamenem mramorovým přikryté.

Ač ta jest všecka jeskyňka slove hrob Boží, neb jest z skály samorostlé vytesaná, a všickni čtyři evangelistové ji hrobem jmenují a v ní tělo Krysta Pána leželo, ale však obzvláště a vlastně to

místo v též jeskyňce, na kterém tělo Páně obvinuté v plátno položeno bylo, jest ohražené mramorem a jest co oltář neb hrob nějaký. Protož to místo, na kterém tělo Páně leželo, na tento čas se viděti nemůže, leč by toho mramorového kamene odvaroval, kterým přikryto jest; čehož jistě žádnému snadno, aby tím hejbatí měl, nedopustí.

Pravili mi, že léta Páně 1515, když jest císař turecký Selimanus zemi Svatau pod svou moc podmanil a sám osobně do Jeruzaléma byl přijel, hrob Krysta Pána ohleduje tento kámen veliký, kterým to místo, na kterém tělo Krysta Páně leželo, přikryto jest, vyzdvihnouti kázal, domnívaje se, že by tu křesťané nějaký veliký a znamenitý poklad měli, i nenalezše tu nic než místo prázdné, zase to přikryti a zadělati rozkázal, a darovavše gardyana a konvent Hory Syon, přeč odjel; a tím kamenem že od té chvíle hejbáno není až posavád.

Proč jest svatá Helena to místo tak ohraditi a přikryti dala, toho nevím; snad proto, aby po něm choditi a na ně šlapati nemohli a od něho nic neuráželi, ani ho jak porušovali, aneb pro nějakou jinou hodnou příčinu.

A tak jeden konec na dyl toho hrobu dotýká stěny jeskyňky proti straně vejchodní, druhý proti západní; mezi hrob a stěnu jeskyňky polední mohau tam vjíti čtyři osoby, stojíc vedlé sebe nad hrobem, totiž nad tím místem, které jest ohražené kamenem a jest co nějaký oltář.

U půlnoční strany jeskyňky stojí archa dřevěná, stará, učaděná od světla a lamp, které tam hoří, a na ní namalováno, jak ještě znáti, *resurrectio Christi*, kterak Krystus Pán z hrobu vstává.

Takový způsob máš vnitř jistě jeskyňky té, v které tělo Krysta Pána leželo, a hrobu Božího. Také se věděti má, že ta přední jeskyňka čtverhraná, která jest proti vejchodu připojená k Božímu hrobu, též i ta jeskyňka Božího hrobu, jsau obě z skály samorostlé vytesané; a protož já je tuto všudy jeskyňkami jmenuji, neb i svatý Lucianus hrob Páně jeskyňu jmenuje, těmito slovy: »Antrum quoque illud, quod avulsis anferni ianuis corpus denuo redidit animatum« etc., než toliko že jsau zevnitř i vnitř ozdobené a taflované taflemi neb tabulemi mramorovými a alabastrovými pěknými krom vrchu neb stropu vnitř, kteréžto tafle drží se při nich na železích. Než kdyby ty tafle mramorové zevnitř i vnitř odebral, zuostaly by jeskyňky samy o sobě z kamene samorostlého vytesané, tak jakž jsau toho času byly za Krysta Pána; než ta třetí kaplička zadní, která jest připojená k jeskyňce Božího hrobu proti západu, ta jest stavená a dělaná z kamení etc.

Než svatá Helena, jak jsem nahoře pověděl, pro čest a chválu Boží a poctivost těch míst je tak mramorem ozdobiti dala, neb když Jozef z Arymatye vzav tělo Krysta Pána, obvinuv je v plátno čisté, vložil do hrobu svého nového, kterýž byl udělal v skále, a přivaliv kámen veliký ke dveřum hrobovým, odšel jest, jak o tom evangelistové píší.

A ten kámen byl jest přivalen k těm dveřum malým jeskyňky Božího hrobu, kterého potom

anděl Páně, sstaupiv s nebe, odvaliv, na něm se posadil; i seděti jest na něm bez pochyby musel v té přední jeskyňce čtverhrané, která jest před tau Božího hrobu; a též do té přední jsau Marye vešly, když spolu rozmlauvaly: »Kdo nám odvalí kámen od dveří hrobových?« jako svatý Marek evangelista píše – a potom teprv všedše do hrobu, viděly mládence sedícího po pravé straně. Neb jak jsem nahoře pověděl, dvěře do hrobu Páně jsau proti vejchodu a místo, kde leželo tělo jeho, jest při puolnoční straně stěny jeskyňky; neb tělo Páně bylo jest položeno nohami proti vejchodu a hlavau proti západu.

A tak bezpochyby anděl seděl jest na tom místě, tu kde Krysta Pána tělo leželo, kde nyní jest to místo co oltář obdělané a přikryté tím hrubým kamenem na pravé straně jeskyňky Božího hrobu; neb i anděl k Maryjím řekl: »A aj, místo, kdežto jej byli položili« etc., jak o tom svatý Marek vypisuje v poslední své ka[pitole].

Těž svatý Ján, když předběhl svatého Petra k hrobu, vešel jest do té přední jeskyňky a potom skloniv se i uhlédal prostěradla etc.; neb jináč do hrobu pohleděti nemohl než skloně se, neb jsau dvěřky do něho malé a nízké, jak máš nahoře. Neb i svatý Lukáš píše o svatým Petru, že schýliv se uzřel prostěradla sama položená etc.

Toto jsem proto tuto napsal, že někteří praví, že by Boží hrob, který nyní jest a se ukazuje v Jeruzalémě, nebyl ten pravý, v kterým tělo Krysta Pána leželo; ale já nepochybuji, že jest ten pravý hrob, neb se srovnává s svatým čtením [Bibli].

I mohl by tuto někdo hlaupějši říci: Pročpak se tak velice hrob Krysta Pána od křesťanuo velebí a slaví a u veliké poctivosti se má, více než to místo, na kterým na kříži viseti a trpěti aneb kde naroditi se jest ráčil?

I věz, že Krystus Pán v hrobě největší div učiniti a tu spasení naše vykonati a moc svého božství okázati jest ráčil; neb slavně z mrtvých vstav, svítězil nad smrtí, d'áblem i peklem. Neb co byl nám byl prospěl svým vtělením, narozením i umučením, kdyby byl z mrtvých nevstal? Než z mrtvých vstav, spasení naše jest vykonal a jako silný vítězitel tryumfuje, k otci svému nebeskému do nebe zase se jest bral. A protož slušně a hodně hrob Krysta Pána před jinými místy svatými předeck drží.“

Karel HRDINA (ed.), *Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestyny, to jest do krajiny někdy Židovské, země Svaté do města Jeruzaléma k Božímu hrobu, kteraužto cestu s pomocí Pána Boha všemohúcího šťastně vykonal Voldřich Prefát z Vlkanova léta Páně MDXXXVI*, Praha, Vesmír 1947, s. 110–117

Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic (1564–1621) patřil mezi výrazné osobnosti předbělohorských Čech šlechtického prostředí. Svým literárním i obecně vědním rozhledem a hudebním vzděláním náleží mezi dosud oceňované autory české cestopisné humanistické literatury. Harantova hudební tvorba oživila ve 20. století příležitostným prováděním i promyšleným vydáváním jeho děl. Velmi rozsáhlý cestopis však dosud nebyl od roku 1855 znovu vydán.

Kryštof Harant podnikl pout' do Svaté země roku 1598, aby se mj. zotavil z bolestného prožitku skonu své ženy, podobně jako například jeho stavovští kolegové Karel starší ze Žerotína nebo Bedřich z Donína. Také ti trpěli citovou ztrátou po smrti svých paní a vydali se proto na cesty Evropou. Harantovým společníkem byl Heřman Černín z Chudenic a jeden sluha. Na rozdíl od jiných poutníků se Harant nespokojil s návštěvou Věčného města, ale chtěl vidět i Arábii a Egypt. Patrně jako první českých šlechtic popsal svůj zážitek z pyramid. Cestopis však vyšel tiskem až po deseti letech od návratu. Učený šlechtic zřejmě toužil blýsknout se svými znalostmi cizího prostředí a nespokojil se pouze s běžným popisem cesty tam a zpět. Jeho obsáhlá kniha je tak vlastně jakýmsi „bedekrem“ pro všechny další poutníky, kteří se vydají vstříc nástrahám pohanského světa.

1598

Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic, Putování aneb Cesta z Království Českého do Benátek, odtud po moři do země Svaté, země Jůdské a dále do Egypta a velikého města Kairu, potom na horu Oreb, Synai a svaté Panny Kateřiny, v pusté Arabii ležící, Praha 1608

[O procesí k některým jiným místům, a zvláště k hrobu božimu]

„Od místa pomazání na čtyřiceti kročejův přišli jsme k hrobu božimu, v kterémž Kristus pán pochován býti a z něho z mrtvých třetího dne vstáti ráčil.

Na místě pak hrobu aneb nad hrobem jest nyní kaplička aneb sklípek, v němž dotčený hrob boží jest; však proti východu připojen k ní jiná kaplička, jako nějaká síňka, se vně samým zevnitřním pohleděním nerozezná.

Před tou přední kapličkou, kteráž jest proti východu, jsou s obou stran vně přede dvěma kamenné lavice, půl čtvrtá lokte Pražského zdýli a tři čtvrti lokte zšíří. Na těch kdož chce posedí, zvláště z mnohých a rozličných řehol, muži i ženy z níže položených křesťanův, kteříž tam své náboženství dnem i nocí konají.

Do té přední kapličky jsou dvěře neveliké proti východu; skrze než když se vejde, vnitřek se vidí čtverhranný, šest kroků zdýlí, a tolik zšíří, a jest po stranách vnitř vůkol obložena, i na zemi

pěkným mramorem podlážena. Klenutí svrchu jest z samé celistvé skály vytesané, tak jakž za času Krista pána bylo.

Na zemi v té kaple leží kus kamene čtverhranného, tři čtvrti lokte Pražského zdýlí, tolik zšíří, a zvýší jednoho lokte, právě před dveřmi sklípku hrobu božího; pravili nám, že by na něm anděl páně seděti měl, když se po z mrtvých vstaní Marií ukazoval. Do té kapličky jsou proti poledni dvě okna, a jedna díra čtverhraná vytesaná, a ještě jedno okno na půlnoci, však přes to všecko nevelmi se tam svítí.

Z té kapličky teprva jde se maličkými a nízkými dvírkami do jeskyňky hrobu božího pravého, a ty dveře byly zaveleny tím velkým kamenem, o nějž se Marie staraly, a mezi sebou pravily, řkouce: »Kdo nám odvalí kámen ode dveří hrobových?«

Ten sklípek hrobu božího jest vnitř od východu proti západu zdýlí čtyry kroky, a zšíří tolikéž, zvýší pak v prostředku na půl čtvrtá lokte Pražského. Po stranách jest obložený mramorovými a alabastrovými usy, a dlážený mramorem, ale vrch zůstává z samorostlé skály vytesaný, tak jakž byl za času Krista pána.

Hrob Krista pána jest při stěně půlnoční té jeskyňky, zevnitř též pěkným bílým mramorem obložený, pro bezpečnost a zachování ho před poutníky i jinými tam vcházejícími, z nichž by každý po kousku od něho míti chtěl; a má dýlky mého vlastního měření tři lokty a jednu čtvrt Pražskou, na šír pět čtvrtí lokte, výšky od země jeden loket a tři čtvrti. Na svrchu jest velikou mramorovou tabulí z celého kusu přikrytý, na níž mniši místo oltáře mši slouží a jí nehýbají.

Do té jeskyňky hrobu božího není žádných oken, pročež krom lamp, kteréž tam dnem i nocí hoří a na železných prutích visí, žádného světla není; a jest obojí, i jeskyňka i sklípek přední, se tří stran vnitř i zevnitř okrouhle stavena.

Při tom staveníčku hrobu božího, na západní stranu k jeskyňce hrobu božího, jest jiná kaplička, co malá komůrka přistavená, ale v té jsem nebyl, a jsou jí v držení Jacobitae.“

Karel Jaromír ERBEN (ed.), *Kristofa Haranta z Polžic a z Bezdružic a na Pecce atd. Cesta z Království českého do Benátek, odtud do země Svaté, země Judské a dále do Egypta, a potom na horu Oreb, Sinai a sv. Kateřiny v pusté Arabii*, 1. díl, Praha, F. Řivnáč 1854, s. 127–129

(Obsáhlé poučení poskytuje Marie Koldinská, *Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic. Cesta intelektuála k popravišti*, Praha – Litomyšl, Paseka 2004)

Poslední ukázka patří do okruhu barokní náboženské tvorby. Autor rozsáhlého textu, známého

stejně dobře v německých i v českých zemích, Martin z Kochemu (1634–1712), vytvořil svůj popis Božího hrobu v Jeruzalémě patrně na základě různých cestopisů. Nevydává tu jako výše uvedení poutníci vlastní očitě svědectví, nýbrž jeho snahou je vypěstovat ve čtenáři zbožnou úctu k Božímu hrobu i jiným posvátným místům v Jeruzalémě a Svaté zemi (Izraeli), se vším, co se pojilo ke Kristovu životu a smrti. Dociluje toho především podrobným a barvitým líčením prostředí nedostupného obyčejnému věřícímu a dějů k němu se vztahujících. Kochem je znal pouze z literatury. Jeho text, zařazený závěrem do tohoto výboru výpovědí o chrámu a kapli Božího hrobu v Jeruzalémě, tak může posloužit jako srovnání s předchozími popisy zcela jiného literárního žánru a účelu. (Použitá pasáž pochází až z vydání z r. 1746).

1698 [1746]

Martin z Kochemu, *Veliký Život Pána a Spasitele Našeho Krysta Ježíše*, (přel. Edelbert Nymburský), Praha 1698

[O cestě křížové a o hoře Kalvárii]

Mezi těmi kaplemi jest nejslavnější kaple Božího hrobu, veliká a vysoká, okrouhlá a přes třidceti pět loktů dlouhá, vnitřku bílým a vodovou barvou skropeným drahým kamenem, jenž se jašpis jmenuje, pokrytá a kolem mramorovými, jašpisovými sloupy ozdobená. V té kapli stojí hrob Pána Ježíše v klenutí půlpáta lokte vysokým a půlčtvrta dlouhým a širokým. Hrob pak Páně jest půldruhého lokte vysoký, půlčtvrta dlouhý a pět čtvrtí široký, na způsob oltáře, na kterém pohodlně mše svatá sloužiti se může. Ten hrob Pána Ježíše má takovou jakousi nadpřirozenou moc, že žádný, buď křesťan, neb pohan, bez veliké hrůzy na něj patřiti nemůže, než když někdo do toho místa vchází, taková hrůza jej hned obchází, že mu vlasy zhůru vstávají. Tak velikou pak lítost a pobožnost v člověku vzbuzuje, že od pláče se zdržeti nemůže, aniž tak velikého hříšníka na světě není, který by ku pokání a k pláči pohnutý nebyl. Netoliko pak samým lidem, nýbrž i ďáblům jest to místo strašlivé, neb kdyžkoliv před hrobem Pána Ježíše v posedlých tělech zaklínání bývají, tak hrozně řvou a se třesou, jako by před jeho soudnou stolicí stáli.

Toto jest pak podivení hodné, že ačkoliv Svatá zem již tolikrát téměř z gruntu vyvrácená byla, však hrob svatý vždycky neporušený zůstal, a ačkoliv Turci to místo již tak dávno v své moci měli a až posavad mají, však nikdy mu žádného zkrácení ani škody neučinili. V létu Páně tisícím a devátým psali Židé z Frankrejchu králi egyptskému, že proto křesťané tak silně k hrobu božímu putují, aby jej o království připravili, což též že v brzkém čase se stane, jestliže toho křesťanského chrámu zbořiti nedá. Na ty podvodné noviny rozkázal král egyptský hrob boží vyvrátit a rozkotati, aby křesťané příčiny neměli více tam putovati. Ačkoliv pak Turci vši mocí o to usilovali, aby

všelijakýma železnýma nástroji ten svatý hrob na kusy roztloukli a polámali, však žádnou mocí ani nejmenšího kamínka od něho uraziti nemohli, a tak s hanbou od předsevzetí upustiti a hrob boží neporušený zanechat museli.“

Miloš SLÁDEK a kol. (edd.), *Martin z Kochemu: Veliký život Pána a Spasitele našeho Krista Ježíše a jeho nejsvětější a nejmilejší matky Marie Panny, jako i všech jiných krevních přátel Syna božího*, Praha, Argo 2007, s. 983–984